

Natuurvereniging Terschelling

april
2021-1

Rinkelbollen

Bestuur

Voorzitter:	Piet Zumkehr	06 5081 6092
Secretaris:	Annie Hek	0562 442 591
Penningmeester:	Jaap de Jong	0562 442 742
Bestuurslid:	Klaas Sluiman	06 5340 3219
Bestuurslid	Leo Bot	06 2272 4810

Colofon

Rinkelbollen/Website	Klaas Sluiman	06 5340 3219
Natuurvereniging Terschelling	e-mail:	natuur@schylge.top
	web:	www.natuurverenigingterschelling.nl

Lid zijn/ worden

Het lidmaatschap van de Natuurvereniging Terschelling bedraagt € 12.50 per jaar, jeugdleden tot 18 jaar € 6,-
Contributie voor postabonnees € 18.50.

**Bank: NL87 RABO 011 93 89 193 t.n.v.
Natuurvereniging Terschelling.**

U ontvangt 4 keer per jaar het mededelingenblad Rinkelbollen en u kunt deelnemen aan de activiteiten van de vereniging zoals lezingen en filmvoorstellingen, excursies en wandelingen.

Omslagfoto: *de locatie waar dit bloeiend sterretjesmos is gefotografeerd, is de bijenkroeg, de vijver waar bijen water halen, op het Bijenpark bij Midsland. De zandige hellingen bij de vijver staan er vol mee.*

Copyright: Natuurvereniging Terschelling. Alles uit deze uitgave mag worden geciteerd en vermenigvuldigd, echter alleen met bronvermelding en voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. SNN 1383-925X

**SLUITINGSDATUM
RINKELBOLLEN 1-2021:
25 JUNI 2021**

Rinkelbollen

Inhoud

Colofon	02
Inhoud	03
Van de voorzitter	04
Reptielen op Terschelling	05
Eindelijk	07
1 aprilgans?	08
Iedereen aan de bak	09
Dagboek van Dubois	10
Zeewolfsmelk	13
Reizen met Tocila	14
Nieuwe vlinders op Terschelling	15
Hele lijf kwijt	18
Ook dieren houden afstand	19
Het belang van helmgras	20
De kiekendief en de hagedis	21
Waarnemingen weekdieren	22
Armada van buizerds	24
Zeewier als methaanremmer?	27

SCHILDERSBEDRIJF

HAARSMA VOF

Baaiduinen 45
Tel. 0562 448338

Wolwinkel en Lijstenmakerij

Landerum 8A

Een bezoekje meer dan waard!!

Van de voorzitter

Afgelopen jaar is de vegetatie van onze duinen op nieuw in kaart gebracht. In opdracht van Staatsbosbeheer voerde Ecologisch onderzoeksbureau Altenburg en Wymenga een inventarisatie uit van alle groeiplaatsen van bijzondere plantensoorten: rode lijst soorten, indicatieve soorten en exoten. Daardoor hebben we nu een actueel beeld van de huidige stand van zaken. Ook is voor het eerst een goed verspreidingsbeeld gegeven van enkele in onze duinen erg algemene soorten, zoals zandblauwtje, buntgras, en de korstmossen open rendiermos, gebogen rendiermos en zomersneeuw. De resultaten van de inventarisatie laten zien dat het de meeste soorten goed gaat. Slechts enkele soorten zijn de laatste jaren achteruitgegaan of verdwenen (o.a. eenbloemig wintergroen). De inventarisatie geeft ook een indruk van de effecten van verschillende beheersmaatregelen. Zo hebben de uitgevoerde plagprojecten vanaf de tachtiger jaren van de vorige eeuw geleid tot een enorme uitbreiding van groeiplaatsen van soorten van vochtige duinvalleien. Enkele soorten, die jaren van Terschelling waren verdwenen, kregen daardoor de kans terug te keren, en zijn nu succesvol (teer guichelheil, pilvaren). De instelling van begrazing heeft er toe geleid dat ruigtevegetaties zijn teruggedrongen, waardoor plantensoorten van

open duinvegetaties, zoals duinviooltje, hondviooltje, gewone vleugeltjesbloem en zandblauwtje meer kansen kregen. Het bevorderen van verstuuving heeft geleid tot meer kiemingsmogelijkheden voor een aantal plantensoorten. In en rond de recent aangelegde stuifkuilen tussen Giltjeplak en Kaapjesplak is dit aan de sterke kieming van duinviooltje en hondsviooltje duidelijk te zien.

Opvallend genoeg heeft de inventarisatie ook een aantal nieuw ontdekte groeiplaatsen opgeleverd, die niet recent zijn ontstaan, waaronder twee groeiplaatsen van rijsbes en enkele tot nu toe onbekende jeneverbessen. Ze zijn al tientallen jaren oud, maar steeds over het hoofd gezien. Ondanks het intensieve duinonderzoek van de laatste jaren is dit dus nog mogelijk.

Zodra het weer is toegestaan zal de natuurvereniging een avond organiseren waarop de resultaten van de inventarisatie worden gepresenteerd. Maar het coronavirus maakt het nog steeds niet mogelijk lezingen of excursies te houden. Vandaar dat in deze Rinkelbollen opnieuw geen activiteitenkalender is opgenomen. Vorig jaar hebben we ook de statutair verplichte ledenvergadering door corona laten schieten. Formeel is dat niet correct, maar het is niet anders. Dit jaar wil de natuurvereniging de ledenvergadering wel houden, maar dan wat later in het jaar.

De eerste Rinkelbollen van 2021 heeft het coronavirus gelukkig niet tegen kunnen houden. Diverse leden hebben weer artikelen aangeleverd, waarvoor uiteraard dank. Ik wens u veel leesplezier.

Reptielen op Terschelling in de belangstelling

Kris Joosten

Hagedissen Jaaroverzicht 2020

Eind maart is het 'Reptielen op Terschelling Jaaroverzicht 2020' verschenen en aan alle betrokkenen verzonden. In 2020 zijn in totaal 133 levendbarende hagedissen en 5 zandhagedissen waargenomen en doorgegeven door 34 waarnemers. De eerste hagediswaarneming werd gemeld op 3 april en de laatste op 22 oktober (!). Op de 9 reptielentrajecten van het Meetnet Reptielen op Terschelling zijn in totaal 42 hagedissen waargenomen (41 levendbarende hagedissen en 1 zandhagedis).

Terschelling Herpeto-groep

In mei 2020 zijn we gestart met de Terschelling Herpeto WhatsApp-groep. Via deze groep informeren ruim 20 leden elkaar over zowel reptielen- als amfibieënwaarnemingen op Terschelling. Een van deze meldingen was bijvoorbeeld een bijzonder bericht over het opduiken van een adulte man levendbarende hagedis in de EP-winkel te Lies en een gewone pad in de Hoornier Kooi. Wil je graag meedoen met deze WhatsApp-groep meld je dan aan bij Kris Joosten (06-23397099). Zij voegt als beheerder nieuwe leden toe.

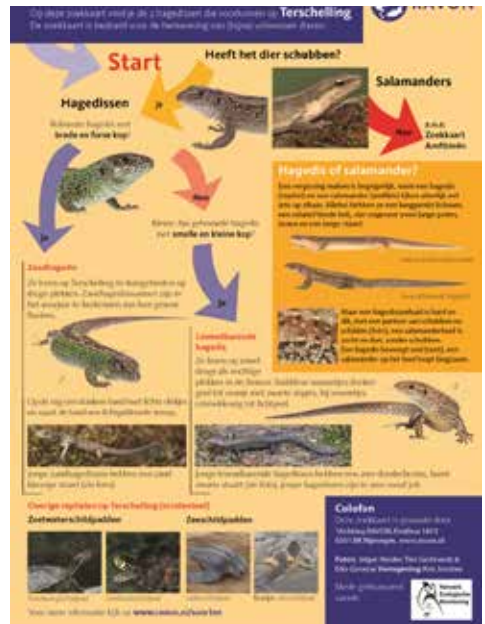
Poster en Zoekkaart

In weekend van 19-23 maart is het veldseizoen 2021 van start gegaan en zijn inmiddels 8 van de 9 reptielentrajecten al bezocht. Ook is er een A3-poster gemaakt over Reptielen op Terschelling (oplage 50 ex.) en een Zoekkaart Reptielen en Amfibieën op Terschelling (oplage 5.000 ex.) die in april zullen worden verspreid op Terschelling. Wil je ook een poster en Zoekkaart ontvangen, stuur dan een mail naar k.joosten@ravn.nl.

24 uur natuur

Tijdens de zomervakantie (13-15 augustus

2021) zal er een 24-uursexkursie georganiseerd worden op Terschelling waarbij meerdere natuurorganisaties zoals de Waddenvereniging, SBB, Anemoon, Floron, BLWG, NMV, Vogelbescherming, Sovon Vogelonderzoek, RAVON, EIS en De Vlinderstichting aanwezig zullen zijn. Tijdens dit weekend zal ook de NJN haar (door Corona met een jaar uitgestelde) 100-jarige jubileum vieren. Het programma is nog niet helemaal rond en wordt in overleg met SBB en diverse soortenexperts verder ingevuld, maar er zullen voor zover nu bekend planten-, mossen-, paddenstoelen-, (nacht)vlinder-, libellen-, sprinkhanen-, vissen- en zoogdierenexcursies gaan plaatsvinden. Vroege Vogels probeert zondagochtend 15 augustus aan te haken. Ook zal het Basisboek Veldbiologie gepresenteerd gaan worden. SoortenNL is als koepelorganisatie bereid gevonden de kar van deze 24-uursexkursie te trekken. Meer info: www.soortenNL.nl

Hagedissen op Terschelling

jonge zandhagedis

Zandhagedis

Herkenning

Robuuste tot 21 cm lange hagedis met brede forse kop. Op de flanken geelwitte donkeromrande vlekken. Vooral de mannetjes vallen in het voorjaar en de zomer op door de groene kleur op hun flanken. Ze leven in de duingebieden op droge en open plekken, vooral in de zeereep. Jonge zandhagedissen hebben een zandkleurige staart.

Levendbarende hagedis

Herkenning

Kleine fijngebouwde tot 18 cm lange hagedis met smalle en kleine kop. De grondkleur is donkerbruin, met soms een groenige of roestig bronsachtige glans. Ze leven op rovdorpen als vochtige plekken in de duinen. Jonge levendbarende hagedissen zijn veel donkerbruin, voor het oog haast zwart, met name de staart.

Hagedis gezien?

Meld het via Telmee.nl of Waarneming.nl

We zoeken nog mensen die willen volgen hoe het met de hagedissen gaat op een vast traject op Terschelling. Interesse? Meld je dan aan bij RAVON.

Vragen?

Stuur een mail naar k.joosten@ravon.nl

Celofen

Vormgeving: Rik Jooden
Foto's: Jeger Herder, Krijn Tans, Ineke Schaafsma,
Richard Struik, Jan van der Zee

RAVON helpen bij het beschermen van reptielen?
Kijk dan op: www.ravon.nl en word donateur

Stichting RAVON
Postbus 1411
6501 RK Nijmegen
www.ravon.nl

Eindelijk winter!

Leo Bot

De weerlieden vertelden enthousiast over het hogedrukgebied boven Scandinavië dat een enorme blokkade vormde voor depressies uit het westen. Er werd al gesproken over een elfstedentocht, die er, misschien, op kleine schaal, toch zou kunnen komen. Uiteindelijk werd het een weekje winter, net genoeg om een paar dagen te kunnen schaatsen en met arrensleden te rijden. Met een piekje in de corona-besmettingen tot gevolg. Niettemin was het ook genoeg om dieren in de problemen te brengen. Zo is er na 11 februari op Terschelling geen IJsvogel meer gemeld. Heel opvallend waren de vele Houtsnippen die midden op de dag in tuinen en op weilanden naar voedsel zochten. Misschien doen ze dat vaker op die plekken, maar dan in het donker. Het was niet moeilijk om tijdens een fietstochtje tientallen exemplaren te tellen. Hierbij enkele foto's van dit bijzondere fenomeen.

Eindelijk voorjaar!

Foto: Lenneke Roozen

1 aprilgans?

Nevenstaande foto werd door Ria Baldee ingezonden.

De vraag was of wij zouden weten wat dit voor bijzondere gans zou zijn. Leo Bot gaf het antwoord: "Dit is een Keizergans, een soort die niet in Nederland thuishoort (maar wel een mooi beest). Deze zwerft al een tijdje over het eiland.

Waarschijnlijk heeft hij een lieve Grauwe gans ontmoet, waar hij nu mee optrekt, want hij is steeds in gezelschap van een exemplaar.

IETS GELEI-ACHTIGS

Jaap Smit kwam in het Hoornsebos dit groeisel tegen.

Frank London gaf het antwoord:

Gele trilzwam na de vorst. Niet zeldzaam.

Iedereen moet aan de bak

Klaas Sluiman

1. Wees een luie tuinier: laat afgevallen bladeren liggen, veeg ze in de borders of in een hoekje in de tuin. Ze zijn een schuilplaats voor egels, vlinders en insecten. Laat uitgebloeide planten staan. Solitaire bijen overwinteren in de holle stengels en vogels eten van de zaden. Pas als je de eerste insecten weer ziet vliegen, kun je gaan opruimen.
2. Plant inheemse planten die op verschillende tijden bloeien. Tuinplanten die alleen op uiterlijk zijn gekweekt (bijvoorbeeld hortensia of dubbelbloemige rozen) hebben nul waarde voor insecten.
3. Neem een bloeiende haag in plaats van een schutting of laat je schutting begroeien met klimop of wilde wingerd.
4. Maak een (mini)vijver. Water trekt enorm veel leven aan, vogels en insecten komen er drinken.
5. Stop met het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Uiteindelijk komen slakkenkorrels of mierenstrooisel toch ook in egels of vogels terecht.
6. Vermijd het gebruik van buitenverlichting. Veel insecten worden erdoor aange trokken, raken uitgeput en vormen een makkelijke prooi.
7. Bestrijd negatieve denkbeelden over insecten in je omgeving en leg uit waarom je een 'rommelige' tuin hebt. Meer tips vind je op maakgrijsgroener.nl en in *Aan de slag voor insecten*, te bestellen of downloaden via de site van de Vlinderstichting.

Iedereen moet aan de bak

Niet alleen gemeenten en waterschappen kunnen iets doen, ook burgers zelf. We zijn er niet met alleen een berm goed beheren.

Iedereen moet aan de bak. Denk niet dat jouw kleine tuintje niet meetelt, want alle tuinen bij elkaar vormen een gebied even groot als de Noordsvaarder. En de helft van al die tuinen is betegeld.

Aan de slag voor insecten, maar dus ook voor kikkers, vleermuizen, egels en vogels. We moeten er alles aan doen dat het verlies aan biodiversiteit zo snel mogelijk stopt. Dat veldleeuwertiken blijven jubelen, hommels blijven zoemen, kevers blijven peuren in mest, snoeken blijven jagen en kikkers blijven kwaken. Zonder hen zijn we arm.

De oplossing is vrij simpel: trek je handen er wat meer van af en laat de natuur wat meer zijn gang gaan. Grote kans dat veel problemen dan grotendeels opgelost zijn. Helaas vinden wij, in ons grotendeels eigenhandig gecreëerde Nederland, dat erg lastig, iets aan de natuur overlaten. Onze tuinen zijn, met hun tegels, loungesets en terrasverwarmers, eerder egosystemen dan ecosystemen. Wat we daarbij lijken te vergeten is dat we zelf onderdeel zijn van dat systeem.

Dagboek van Dubois

In dit dagboek geef ik aan wat ik in onze tuin of elders op het eiland waarneem.

22 november. Na een flinke nachtvorst volgt er een prachtige dag met veel zon. Dit weer brengt mij in de verleiding om naar het strand te gaan. Er waren veel

11 december. Een mooie dag weer met geregeld zon. Wel vrij koud 5-6 graden met koude oostenwind. Na veel wind in de achterliggende dagen is het erg kaal op het eiland. Vrijwel alle blad is nu van de bomen en struiken. In de duinen wordt nog steeds

scheermessen aangespoeld. Waarschijnlijk hierdoor aangetrokken liepen er ook veel diverse soorten meeuwen en drieteenstrandlopers en steenlopers. Deze laatste zie je als regel meer langs de wadendijk tussen de steenwering van de dijk scharrelen.

29 november. 14 mm regen afgetapt.

2 december. Een mooie dag weer met regelmatig zon en een temperatuur van ca 7 graden. De dahliaknollen naar de winterberging gebracht. Ook onze vogelvoedertafel in gereedheid gebracht. Deze tafel plaats ik in de wintertijd vlak voor ons raam waardoor we alles goed kunnen waarneemen en daardoor optimaal genieten van onze gevederde vrienden.

6 december. 3 mm afgetapt. Vandaag bijna de hele dag lichte regen of motregen met een stormachtige wind, echt Sunderum weer. De temperatuur is echter met 9-11 graden veel te hoog voor de tijd van het jaar.

veel werk verricht ter bestrijding van de watercrassula. Ook wordt nog hard gewerkt om plaatselijk het stuiven van de duinen te bevorderen.

14 december. 11mm afgetapt.

24 december. Eerst regenachtig, later op de dag droog. De temperatuur blijft voor december nog steeds erg hoog. Regelmatig zien we een blauwe reiger bij onze tuinvijver. Hij heeft waarschijnlijk in de gaten dat

er weer kikkers in de vijver zitten die daar de winter afwachten. Wel is het voor de tijd van het jaar met acht graden veel te zacht.

27 december. Een prachtige dag met veel zon. De temperatuur mag er vandaag zijn, 3-4 graden met een koude oostenwind. Gisteravond genoten van een prachtige sterrenhemel. In de tuin wat vuil en losse takken opgeruimd en daarna een kleine wandeling gemaakt.

31 december. Vandaag al weer de laatste dag van het jaar. In plaats van winter lijkt het buiten welhaast voorjaar. 's Avonds mist. Een troost: de zelf gebakken oliebolletjes smaken als vanouds heerlijk.

1 januari. Het nieuwe jaar begint met mist en het is vrij koud, temperatuur 1-2 graden met een koude oostenwind. Er zijn dan ook weer veel vogels op onze voerplank met als verrassing de ringmus die weer present was.

4 januari. Vandaag 10 mm in de regenmeter, temperatuur 6-7 graden, wind NW. Onze clivia naar de warme huiskamer gehaald, die twee bloemknoppen laat zien. Deze plant staat het hele jaar in een vrij koele kamer en krijgt daar weinig water. Pas rond de kerstdagen geven we meer water en zodra de bloemknoppen zichtbaar zijn halen we hem naar de warme kamer.

13 januari. Bijna elke dag tap ik wel enkele mm regenwater af, zo ook vandaag 4 mm. Na wat nevel volgt een prachtige dag met veel zon, 7-8 graden. Dit weer lokt tuinwerk uit. Met een elektrische kettingzaag een haag van botanische rozen gehalveerd waardoor ik weer beter uitzicht heb met uitrijden van ons erf. Rondom hoor ik diverse hanen kraaien; ook die hebben het voorjaar al in de kop.

19 januari. Vandaag bijna de hele dag zon en 6-7 graden, wind NW. Vanmiddag een fietstocht je gemaakt en zag ik de eerste hazelaarkatjes wuiven in de wind. Ook voor het eerst dit jaar zag ik een duinkonijn en een prachtige fazantenhaan. In onze tuin komen de eerste narcissen alweer boven de grond.

**U krijgt bericht van onze activiteiten via de nieuwsbrief.
Raadpleeg ook de website of fodzoeker.**

gende resultaat: 30 huismussen, 4 koolmezen, 2 pimpelmezen, 1 roodborst, 1 heggenmus, 1 me-rel, 4 eksters en 20 kauwen.

29 januari. Met gisteren erbij tap ik 21 mm af. Er waren de laatste twee dagen dan ook forse regen- en hagelbuien, temperatuur 5 graden. In ons hok met houtopslag vind ik vanmorgen een dode haas. Die zelfde haas zagen we enkele dagen geleden ook al in onze tuin.

2 februari. Vandaag was er weer een sperwer in onze tuin.

5 februari. Vanmorgen wat vorst aan de grond, overigens een

20 januari. Vanmorgen genieten we van een spectaculaire zonsopkomst waarbij de hele lucht vuurrood kleurt. De hele dag vrijwel windstil. De eerste theerozen op stam gesnoeid. Nog niet eens zoveel jaren geleden deden we dit niet eerder dan half maart. De kool- en pimpelmezen roepen af en toe. Het lijkt dan ook echt wel voorjaar. Op diverse plaatsen in onze tuin staan de sneeuwkllokjes al weer in bloei.

27 januari. Na dagen mist en somber weer klaart het vanmorgen op. Daar genieten niet alleen ik, maar ook de vogels van. Het is gelijk veel luidruchtiger in de tuin en in de lucht. Afgelopen weekend meegedaan aan de Nationale tuinvogeltelling, met het vol-

prachtige dag. Aangespoord door het mooie weer heb ik vanmorgen de platte broeibak gespuit en de ramen (z.g.n. eenruiters) er op gelegd. Op deze manier wordt de grond in de bak vast wat voorverwarmd. 's Middags zag ik op het strand een grote roofvogel zitten die ik niet direct thuis kon brengen. Wel heb ik van veraf een foto van dat beest kunnen maken, waardoor Arie Ouwerkerk vast kon stellen dat het een jonge Slechtvalk was. Deze zelfde vogel hebben we rond de jaarwisseling ook op een paal nabij ons huis waargenomen. Helaas lukte het toen niet om er een foto van te maken.

9 februari. Vandaag woedt er een zware ZW storm over ons land. De storm met de

**BIJENPARK
TERSCHELLING**

www.bijenparkterschelling.nl

*the place
to bee*

naam Ciara was rond het middaguur op het eiland het hevigst. De vuurtoren meldde zelfs een windstoot van 129 km per uur

(kracht 12). Ook af en toe veel regen. Een aantal grote bomen op het eiland werden omgeblazen en van veel huizen en schuren kwamen dakpannen naar beneden, waaronder bij onszelf ook enkele.

10 februari. 22 mm afgetapt. De stormschade is gelukkig beperkt gebleven tot, zoals gister vermeld, een paar dakpannen en oude schuttingen. Wel was het vanmorgen erg hoog water op diverse plaatsen (zie foto). Ook vandaag was er nog erg veel wind en bleef het de hele dag onstuimig. Bijna alle sneeuwkllokjes in de tuin zijn volkomen plat en stukgewaaid. Op het strand zijn veel scheermessen en zeesterren aangespoeld. Deze laatste hadden soms een doorsnee van 22 cm.

16 februari. Opnieuw een ZW storm, deze keer met de naam Dennis. Ook vrijwel de hele dag regen of motregen. De gemiddelde temperatuur is ook ver boven normaal, ca 9-10 graden. Aan het eind van de dag tap ik 10 mm regen af.

20 februari. Vrijwel iedere dag is er veel

wind en over het verloop van het etmaal wel weer enkele mm regen. Vanmorgen zag ik in onze tuin een ekster met takjes slepen, die werden meegenomen naar een boom elders. Ook onze kippen leggen zo nu en dan weer een eitje. De sperwer komt dagelijks op bezoek om een mus of andere vogel te verschalken. De klimop in onze tuin biedt een perfecte vluchtplaats, evenals als de braamstruiken.

Bijzonder plantje

Op 3 april jl. vonden Sake Bosma en Maartje Groenier een “onbekende” plant in het zandgedeelte tegen het duin op de Noordsvaarder Terschelling. Diverse plantenboekjes geraadpleegd en geen oplossing gevonden. Wie weet wat dit voor plant is?

*Piet Zumkehr bracht het verlossende woord: het gaat hier om de **Zeewolfsmelk** (*Euphorbia paralias*). Deze soort groeit sinds een jaar of 10 op meerdere plekken op de Noordsvaarder in jonge, recent opgestoven duintjes. De plant op de foto is wat rood aangelopen door de afgelopen winter, maar wordt over een paar weken groener.*

Websites reizen familie Tocila

Al sinds het eind van de zeventiger jaren van de vorige eeuw vertonen Flip en Lily Tocila hun films van hun reizen aan de leden van de Natuurvereniging. In de loop der jaren is er een vaste kern van kijkers opgebouwd bij de avonden die de Natuurvereniging organiseerde. Door de pandemie zitten er voorlopig geen verenigingsavonden meer in.

De laatste jaren werden voor de vertoning van de films foto's van Lily vertoont in een soort diashow. Ook nam Lily haar fotoboeken mee van deze reizen. Diverse malen zijn deze boeken uitgeleend aan belangstellenden. Er is dan natuurlijk altijd kans op beschadigingen. Daarom heeft Lily de afgelopen drie jaar intensief gewerkt om al haar fotoboeken te digitaliseren door middel van scannen, pagina na pagina. De klus is nu praktisch geklaard, of is misschien al klaar op het moment dat u dit bericht leest.

Om al de reisavonturen toegankelijker te maken hebben Lily en Flip ieder een eigen website gebouwd. Op de website van Lily (www.reispassie.com) zijn op dit moment bijna alle reisboeken in te zien als zogenaamde flipbooks. U kan dus op uw PC of laptop (op de telefoon wordt het beeld wel erg klein) de boeken opvragen en er doorheen bladeren of de reisverslagen lezen. Op de website van Flip (www.studiobrandaris.nl) staan veel filmpjes van Terschelling met nadruk op beelden van werkzaamheden bij Staatsbosbeheer, maar ook veel andere beelden. Neem eens een kijkje. Er is vast wel iets te zien dat uw belangstelling heeft.

www.reispassie.com
www.studiobrandaris.nl

***Lenneke Roozen fotografeerde
bloeiend Groot hoefblad.***

Nieuwe soorten motten voor Terschelling in 2020

Leo Bot

Het was een bijzonder jaar, vooral vanwege de coronabeperkingen. Aan de andere kant konden we prima de natuur in en was er des te meer gelegenheid om naar vlinders te kijken, alleen niet in groepsverband. Op Terschelling waren Annie en ik nogal succesvol met acht nieuwe soorten voor het eiland, waarvan zeven ook nieuw voor de Waddeneilanden.

Eenstipdikkopmot (*Scythris empetrella*):

Op 1 juni zagen we op een op een droog

Eenstipdikkopmot

stuk heide met veel open zand deze zeer kleine vlindertjes, die een soort vliegprongen maakten. We telden meer dan 50 exemplaren. De soort, die als waardplant verschillende heidesoorten heeft, was al wel in de provincie Friesland gevonden, in de buurt van Appelscha (2012). Niet alleen nieuw voor Terschelling, maar ook voor de Waddeneilanden.

Oosterse schone (*Eratophyes amasiella*): bij een stapel gezaagd brandhout op Annies erf

Oosterse schone

vonden we op 2 juni dit prachtige vlindertje, dat zich in de schemering helaas niet goed liet fotograferen. De boterachtige kleur in de lichte delen komt niet goed naar voren. Met deze vondst bleven we Vlieland nipt voor, waar later in juni twee exemplaren werden waargenomen. Nieuw voor de Waddeneilanden.

Dwerglepelmot (*Tinagma ocnorostomella*):

Vooraf in de buurt van West aan Zee breidt Slangenkruid zich in hoog tempo uit. Dat

Dwerglepelmot

Heelbladjespalmot

was aanleiding om op zoek te gaan naar deze kleine soort, waarvan op 15 juni zonder veel moeite meer dan 20 exemplaren werden gevonden. Nieuw voor de Waddeneilanden.

Heelbladjespalmot (*Apodia bifractella*): Even ten oosten van de Badweg van Oostereind staat in de berm van het schelpenpad een al tientallen jaren oude vegetatie van Heelbladjes, die op mijn verzoek (tot voor kort, helaas) niet werd gemaaid. Deze leverde al eerder de **Pluimpjesvedermot** (*Oidaematophorus lithodactyla*) op, maar nu ook de **Alantpalmot** (*Ptocheuusa paupella*),

Geelbandboegsprietmot

die we vorig jaar op de Noordsvaarder als nieuwe soort voor Terschelling vonden. Op 4 augustus vonden we hier tevens **Apodia bifractella**. Deze was op de Friese Waddeneilanden nog niet gevonden, maar later in dezelfde maand werd hij ook op Vlieland aangetroffen.

Geelbandboegsprietmot (*Monochroa lucidella*): Op 13 augustus dook bij de buitenlamp op Hee een exemplaar van deze schaarse soort op. Nieuw voor de Terschelling, afgezien van een niet erg betrouwbare waarneming van 4 exemplaren in 2019.

Akenvruchtmineermot

Akenmineermot

Akenvruchtmineermot (*Etaina louisella*):

Op de regenachtige middag van 6 oktober vonden we bij de Badweg van West verschillende mijntjes in de gevleugelde vruchtjes van Spaanse aak. Deze soort is nieuw voor de Waddeneilanden.

Akenmineermot (*Stigmella aceris*): In de bladeren van dezelfde boompjes als de vorige soort vonden we op dezelfde middag mijnen van *Stigmella aceris*. Ook deze soort is nieuw voor de Waddeneilanden.

Malvabandspanner

Malvabandspanner (*Larentia clavaria*): Op 8 oktober verscheen bij de buitenlamp een exemplaar van **Larentia clavaria**. Deze vrij zeldzame soort heeft een merkwaardige verspreiding: op een enkele uitzondering na is hij alleen gevonden in Zeeland/Zuid-Holland en de drie noordelijke provincies. De vondst op Terschelling is de eerste voor de Waddeneilanden.

Frank London's papelepel

Hieronder zien we twee foto's van Frank London. De bovenste is zijn oogappel met een hermelijnvlinder, de onderste nog eens uitvergroot. Mooie plaatjes zoals we gewend zijn te ontvangen van Frank. In de volgende uitgave van Rinkelbollen reserveren we ruimte voor een verhaal over de komende nieuwe Friese dagvlindergids.

Abeel in bloei? Goed voor bijen

Je moet goed kijken, maar dan zie je grazende bijen op de gevallen mannelijke katjes van de Grauwe Abeel. Ze zijn rose van kleur. Stuijfmeel bevat veel eiwitten en vetten, mineralen en vitaminen. Dat is van levensbelang voor de insecten. Wanneer de Abeel bloeit zoemt het van de bijen alsof er al een zwerm is afgekomen.

Het hele lijf kwijt en toch leven

Gemma Venhuizen - NRC

Bij zoogdieren zul je het niet snel zien, maar bij reptielen, amfibieën, insecten en weekdieren is autotomie – het opzettelijk afstoten van een lichaamsdeel – geen ongevoelbaar verschijnsel. Een bekend voorbeeld is de hagedissenstaart, die in geval van nood kan worden afgestoten.

Toch is de autotomie die Japanse biologen in *Current Biology* beschrijven uitzonderlijk. Twee soorten zeeslakken stoten namelijk vrijwel hun héle lichaam af, inclusief hun hart. Alleen het hoofd blijft functioneren. Na de zelfgekozen onthoofding groeit er binnen een week een nieuw hart aan het hoofd, en in drie weken zit er een compleet lijf aan. De truc werkt alleen bij jonge dieren. Waarom de zeeslakken het doen, is

onduidelijk. Mogelijk kunnen ze zich zo ontdoen van parasieten. Wel is duidelijk dat de zeeslakken bladgroenkorrels van algen die ze opeten in hun eigen lijf (en hoofd) integreren. Door die ‘kleptoplastie’ kunnen ze zelf aan fotosynthese doen. Mogelijk helpt dat ze om tijdelijk te leven zonder hart.

Foto Nara Women’s University

Als gevolg van het coronavirus is het ons niet toegestaan publieksactiviteiten te organiseren, waarbij meer dan 4 mensen samenkomen. Dit heeft tot gevolg dat tot onbekende datum er geen lezingen of excursies worden gehouden. Uiteraard hopen we dit in de loop van 2021 wel weer te kunnen doen. Wat er dan mogelijk is, weten we nu uiteraard nog niet.

Om u op onze activiteiten te attenderen versturen wij enkele dagen voorafgaand via e-mail een Nieuwsbrief.

Indien u deze Nieuwsbrief nog niet ontvangt, kunt u uw e-mailadres doorgeven aan de redactie van Rinkelbollen: natuur@schylge.top

Ook groepsdieren houden afstand als er ziekte heerst

De verspreiding van een besmettelijke ziekte is tegen te gaan door afstand te houden. Ook sociaal levende dieren doen dat, schrijven Amerikaanse biologen in Science.

Niet alleen mensen doen aan social distancing. Ook vogels, insecten en andere dieren blijven op gepaste afstand van elkaar om verspreiding van ziekteverwekkers te voorkomen.

Mieren, honingbijen, vleermuizen en dasen: talloze soorten leven in groepen. Dat kan riskant zijn als er een ziekteverwekker rondwaart.

Dieren kunnen op verschillende manieren merken of ze met een zieke soortgenoot te maken hebben. Zo beginnen termieten met een schadelijke schimmelinfectie hevig te trillen. Er kan sprake zijn van passieve en actieve isolatie. Bij passieve isolatie verliezen dieren de motivatie om mee te doen aan vlooi beurten of voedsel delen. Ze blijven nog wel aanwezig in de groep.

Actieve isolatie gaat een stapje verder: daarbij zondert een ziek dier zichzelf af. Anderzijds kan een ziek dier ook uit de groep worden gezet, soms met geweld. Dit gedrag is vooral bekend van zogeheten eusociale insecten als mieren en bijen. Ook daarvan zijn voorbeelden bekend zoals met een virus geïnfecteerde honingbijen die door soortgenoten uit het nest gesleept worden.

Ook het tegenovergestelde kan plaatsvinden. Zo verwijderen termieten en mieren soms besmettelijke schimmelsporen van de lijven van nestgenoten, ook al vergroten ze daarmee het risico zelf ziek te worden. Ook honingbijen vertonen dergelijk riskant gedrag. Ziekten in het broed worden in het nest verspreid door aangetaste larven te

verwijderen.

En dan is er nog een proactieve vorm, vergelijkbaar met de anderhalvemetermaatregel: preventief afstand houden als er een ziekteverwekker is, ook als de individuen in kwestie nergens last van hebben.

Omdat juist eusociale insecten dezelfde methodes hanteren als mensen, worden ze uitvoerig bestudeerd. Zo zou het effect van verschillende maatregelen op de publieke gezondheid kunnen worden onderzocht.

Maar, waarschuwen de biologen, het is risikant om de analogie te ver door te trekken. Er zijn immers ook grote verschillen. Zo zijn insecten veel nauwer aan elkaar verwant, wat zelfopofferend gedrag – zoals het zorgen voor een zieke – kan aanwakkeren.

Zandmotor leunt op helmgras

Gelezen in Wageningen World- Het kunstmatig aangelegde schiereiland bij Den Haag, de Zandmotor, heeft het gewenste effect: het zorgt voor duingroei en beschermt zo de kust. Helmgras versnelt die groei. Tot die conclusies komt Corjan Nolet in zijn promotieonderzoek. De Zandmotor werd tien jaar geleden aangelegd als natuurlijk alternatief voor de reguliere zandsuppletie om de duinen op sterkte te houden en de kust te beschermen. ‘Duingroei op deze natuurlijke manier is vergelijkbaar met die elders langs de kust waar zand wordt opgespoten’, zegt Nolet. ‘Maar er ontstaan op de Zandmotor meer nieuwe duinen.’ Ook is er een aantrekkelijk recreatiegebied ontstaan

en heeft de Zandmotor een gunstig effect op natuurontwikkeling. Zo leven in het ondiepe water van het intergetijdengebied meer organismen, terwijl in de nieuwe duinen verschillende pioniersvegetaties tot ontwikkeling komen. Dat alles maakt het volgens Nolet een geslaagd experiment. Helmgras is belangrijk voor duinvorming, omdat het zand fixeert. Met nieuwe metingen heeft Nolet dat proces nauwgezet vastgelegd. Hij ontwikkelde met collega’s een stuifzandvangster en koppelde de metingen aan windmetingen en aan met drones gemeten duin- en vegetatiegroei. Helmgras heeft zand nodig om te groeien. De groei-reactie van de plant op zand ving Nolet in een formule: helmgras groeit het hardst als er per seizoen zo’n 30 centimeter zand op valt. Volgens Nolet hangt de veiligheid van de Nederlandse kust in sterke mate af van die unieke groei-eigenschap. Het plantje is essentieel voor de kustbescherming.

Nolet promoveerde op 3 december 2020 bij Coen Ritsema, hoogleraar Soil Physics and Land Management.

De kiekendief en de hagedis

Piet Zumkehr

Voor Jan Vis, toenmalig bewaker op de Boschplaat, was in de jaren tachtig van de vorige eeuw het voorjaar pas compleet als de grauwe kiekendief weer was aangekomen. Hij noemde deze roofvogel nog bij zijn oude naam: asgrauwe kiekendief. De jaarlijkse terugkeer was toen nog een vertrouwd verschijnsel. De soort broedt echter al jaren niet meer op Terschelling en wordt ook hoogstzelden nog als doortrekker gezien. Dat is opmerkelijk, want gedurende het grootste deel van de vorige eeuw was de grauwe kiekendief juist de gewone van de drie kiekendieven. Volgens Jan Tanis moet deze roofvogel vooral voor de Tweede Wereldoorlog vrij talrijk zijn geweest. De grauwe kiekendief kreeg toen gezelschap van de blauwe kiekendief, waarvan het aantal broedparen sterk toenam tussen 1970 en 1990 tot bijna 40. Nadien kelderde echter ook van deze soort het aantal paren zo sterk, dat we tegenwoordig blij mogen zijn dat er nog enkele paartjes zijn. De bruine kiekendief raakte vanaf de tachtiger jaren in opmars, en is de meest talrijke van de kiekendieven op Terschelling. Maar deze is in heel Nederland vrij gewoon, terwijl de andere twee soorten landelijk sterk bedreigd zijn. De ontwikkelingen vallen samen met die van de vegetatie van de duinen in de afgelopen eeuw, waarbij verstuivingsprocessen moesten wijken voor duinvastlegging, en waarbij open vegetaties steeds meer dichtgroeiden. De grauwe kiekendief heeft een voorkeur voor open, grazige landschappen, waarin de vegetatie een geringe bodembedekking heeft. Het laatste broedgeval van de grauwe kiekendief vond plaats in het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw, in de Koegelwieck. In die jaren werkte Ben Koks tijdelijk als inventarisatiemedewerker broedvogels voor Staatsbosbeheer. Wel-

licht heeft dit laatste broedgeval hem tot inspiratie gediend. Ben Koks ontdekte in de jaren daarna bij toeval in een gebied in oost Groningen van de grauwe kiekendief een aantal nesten. De vogels broedden er in graanakkers, met enige fantasie wat lijkend op de natuurlijke broedgebieden. Om deze kiekendieven een kans te geven in particulier boerenland, richtte Ben de Werkgroep Grauwe Kiekendief op, en probeerde hij de Groningse boeren enthousiast te maken voor nestbescherming. Het recent verschenen boek *De man op de dijk* van journaliste Elvira Werkman is een ode aan het succes van de werkgroep onder de bezielende leiding van Ben Koks. Naast nestbescherming deed de werkgroep uitgebreid studie naar het leven van de kiekendieven in de broedgebieden, de overwinteringsgebieden in Afrika en de trekroutes. Het boek van Werkman gaat diep op al deze aspecten in en kan worden gezien als een levensbeschrijving van de soort. Dankzij de beschermingsmaatregelen gaat het de grauwe kiekendief tegenwoordig in Nederland een stuk beter. Er zijn nu meer broedgevallen dan van de blauwe kiekendief. Het boek van Werkman bevat ook een hoofdstuk over het voedsel van de grauwe kiekendief in Europa. Hierin komt Terschelling onverwachts in beeld. Op pagina 72 lezen we het volgende: “de grauwe kiekendieven verreweg de meeste hagedissen op Terschelling, zelfs meer dan in Zuid Frankrijk waaruit Schipper ook resultaten meenam”. Gerefereerd wordt hier aan een onderzoek naar het voedsel van kiekendieven op meerdere plaatsen in Europa aan de hand van verzamelde braakballen. Het onderzoek is in de zestiger jaren uitgevoerd door Wim Schipper en is in 1973 gepubliceerd in een betrekkelijk onbekend Belgisch vogeltijdschrift “Le Gerfaut” (De Giervalk). Er wordt hier behalve over het voedsel van de grauwe kiekendief indirect ook een

uitspraak gedaan over het voorkomen op Terschelling van hagedissen. Als de grauwe kiekendief hier meer hagedissen vangt dan in Frankrijk, wekt dit de indruk dat ze in die tijd erg talrijk waren. Kris Joosten (RAVON) heeft de publicatie van Schipper uit het stof weten te halen. Daarin wordt beschreven hoe over een langere periode in de zestiger jaren op een groot aantal locaties braakballen zijn verzameld en uitgeplozen om de prooi-resten te kunnen determineren. Onder de locaties in Nederland bevinden zich Terschelling en Ameland. Uit de prooi-resten van Ameland is geen enkele hagedis tevoorschijn gekomen. Dat is niet vreemd, want op Ameland komt geen enkele soort voor. Maar inderdaad is het aantal prooi-resten van hagedissen in de braakballen nergens zo groot als op Terschelling. In de onderzoeksperiode kende Terschelling, net als nu nog, twee soorten hagedis-

sen, de zandhagedis en de levendbarende hagedis. Helaas geeft Schipper niet in zijn publicatie aan welke soort hagedis in de prooi-resten werd aangetroffen. Hagedissen behoren tot de gangbare prooi van de grauwe kiekendief, maar of deze in de zestiger jaren een voorkeur had voor de zandhagedis blijkt niet uit het onderzoek. Als dit het geval is vooronderstelt het grote aantal prooi-resten een opmerkelijk grote populatie van de zandhagedis in die tijd. Dit is vooral intrigerend omdat de populatie tegenwoordig juist uitermate klein is.

Schipper, W.J.A., 1973. A comparison of prey selection in sympatric Harrier Circus in Western Europe. Le Gerfaut 63 (1973).

Tanis, J.J.C., 1963. De vogels van Terschelling. Fryske Akademy, Leeuwarden.

Werkman, E., 2018. De man op de dijk; het grenzeloze verhaal van de grauwe kiekendief. KNNV-uitgeverij, 2018.

Nieuwe waarnemingen betreffende weekdieren in de Kooibosjes (vervolg)

Henk K. Mienis

Door een samenloop van omstandigheden kon de tabel behorende bij 'Nieuwe waarnemingen betreffende de weekdieren aanwezig in de Kooibosjes' (Mienis, 2020) niet bij het artikel geplaatst worden. Deze beslissing heeft mij de gelegenheid geboden om een aanvulling te geven wat betreft de identiteit van de Erwtmosseltjes die aangetroffen werden in de terrestrische vegetatie op plaatsen waar kwelwater aan de oppervlakte kwam.

Het blijkt dat in 2006 en 2008 Sylvia van Leeuwen dergelijke mosseltjes onder de-

Fig. 1: De Gemaskerde erwtmossel *Pisidium personatum*

zelfde omstandigheden reeds had aangetroffen in de Kooibosjes. Deze bleken tot de Gemaskerde erwtmossel *Pisidium personatum* te behoren, een soort die op de Waddeneilanden alleen bekend is van enkele vindplaatsen op Terschelling en

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	2019	2020
Terrestrische soorten			
Slanke barnsteenslak	<i>Oxyloma elegans</i>	-	1
Barnsteenslak	<i>Succinea putris</i>	1	21
Glanzende agaathoren	<i>Coclicopa lubrica</i>	-	13
Slanke agaathoren	<i>Cochlicopa lubricella</i>	1	-
Ruwe korfslak	<i>Columella aspera</i>	-	1
Kleine kristalslak	<i>Vitrea crystallina</i>	-	3
Gras-tolslak	<i>Euconulus alderi</i>	-	1
Donkere glimslak	<i>Zonitoidus nitidus</i>	7	42
Bruine blinkslak	<i>Aegopinella nitidula</i>	7	31
Ammonshorentje	<i>Nesovitrea hammonis</i>	2	171
Look-glansslak	<i>Oxychilus alliarius</i>	1	11
Doorschijnende glasslak	<i>Vitrina pellucida</i>	-	14
Kleine akkerslak	<i>Deroceras laeve</i>	-	11
Gevlekte akkerslak	<i>Deroceras reticulatum</i>	-	8
Grauwe wegslak	<i>Arion circumscriptus</i>	1	10
Bos-wegslak	<i>Arion silvaticus</i>	-	1
Egel-wegslak	<i>Arion intermedius</i>	2	22
Rode wegslak	<i>Arion rufus</i>	-	2
Aquatische soorten			
Jenkins' waterhorentje	<i>Potamopyrgus antipodarum</i>	13	5
Platte pluimdrager	<i>V. alvata cristata</i>	-	6
Draaikolk-schijfhoren	<i>Anisus vortex</i>	-	10
Witte schijfhoren	<i>Gyraulus albus</i>	-	1
Gewone schijfhoren	<i>Planorbis planorbis</i>	-	2
Glanzende schijfhoren	<i>Segmentina nitida</i>	-	8
Doffe erwtenmossel	<i>Euglesa casertana</i>	-	1
Glanzende erwtenmossel	<i>Euglesa nitida</i>	-	3
Hoekige erwtenmossel	<i>Pisidium milium</i>	1	19
Stompe erwtenmossel	<i>Pisidium obtusale</i>	2	3
Gemaskerde erwtenmossel	<i>Pisidium personatum</i>	-	8
Aantal exemplaren		38	429
Aantal soorten (N-29)		11	28

Tabel 1:
Weekdieren,
aangetroffen in
de Kooibosjes in de
herfst van 2019 en
2020.

Schiermonnikoog (van Leeuwen & Kuiper, 2010). De Gemaskerde erwtenmossel komt elders in Nederland voornamelijk voor in bron- en kwelwater op zandgrond. Het is daarom een niet algemene soort en wordt beschouwd als een kwetsbaar fauna element (de Bruyne et al., 2003; Jansen, 2016). Het is dus een soort waar we zuinig op moeten zijn.

Geraadpleegde literatuur

De Bruyne, R.H., Wallbrink, H. & Gmelig Meyling, A.W., 2003. *Bedreigde en verdwenen land- en zoetwater-mollusken in Nederland (Mollusca).*

Basirapport met voorstel voor de Rode Lijst. 88 pp. Stichting European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden & Stichting Anemoon, Heemstede.

Jansen, B. [E.A.], 2016. *Veldgids slakken en mossels – land en zoetwater. 2de Editie. KNNV Uitgeverij, Zeist.*

Mienis, H.K., 2020. *Nieuwe waarnemingen betreffende de weekdieren in de Kooibosjes. Rinkelbollen, 2020 (4): 11-12.*

Van Leeuwen, S. & Kuiper, H., 2010. *Sphaeriidae op de Nederlandse Waddeneilanden. De Kreukel, 46 (3-4): 95-108.*

Adres van de schrijver mienis@netzer.org.il

Een armada van Buizerds over het eiland

Hans van Stijn

Zaterdag 17 oktober 2020 begint voor ons zoals altijd deze periode met vogels over zee kijken bij Paal 18. De vaste kijkers (vrijwel allemaal vogeltoeristen) zitten er al als we aankomen met een doos gebak; gisteren hebben we nl. een Geel-snavelduiker gezien en dat moet gevierd worden. Volgens de archieven van www.dutchavifauna.nl was het de vierde Geelsnavelduiker voor Terschelling en pas de eerste levende na vondsten op 9 februari 1970, 1 februari 1973 en 4 april 1996.

Het is windstil, de zee is glad en het is rustig met vogels. Een paartje Topper vliegt naar west en even later komt een gemengd groepje van Grote en Middelste Zaagbekken langs (resp. drie en vier ex). Na 10.00 uur volgen we een andere gemengde groep bestaande uit tien Zwarte Zee-eenden, drie Wintertalingen, een Roodkeelduiker en een Parelduiker. De vlakke zee maakt het makkelijk de vogels te tellen die op zee liggen: 115 Roodkeelduikers, een jonge Jan-van-Gent en drie Alk/Zeekoeten. Tegen 10.30 uur stoppen we en fietsen langs de Waddenzee richting de kwelder bij Striep. Bij de Wierschuur liggen zo'n 10.000 Eiders op zee, maar waarschijnlijk zijn het er meer.

We stoppen bij de uitwatering van hetemaal van Lies waar door de uitstroom van overtollig polderwater een zoete onderstroom is waar o.a. futen foerageren. Met de telescoop speuren we de Waddenzee

af en vinden niet alleen zeven Futen, maar ook drie Kuifduikers en twee Brilduikers. Twee Middelste Zaagbekken vliegen voorbij, eentje naar oost en eentje naar west. En net als bij de Wierschuur liggen ook hier Eiders, we schatten zo'n 2000 ex. De volgende stop is bij hoogwatervluchtplaats de Keag waar we nog maar net de telescoop hebben geïnstalleerd als een Whatsapp bericht vanaf Vlieland komt dat er vanochtend ruim 1000 Buizerds vanaf Texel naar Vlieland zijn overgestoken die nu boven Vlieland richting Terschelling vliegen. De waarnemer heeft het over Falsterbo-achtige taferelen, naar de bekende vogeltelpost in Zuid-Zweden waar ieder najaar duizenden en duizenden vogels worden gezien. Het dagrecord Buizerds staat daar op 16.665 vogels op 8 oktober 2017.

We pakken direct de spullen en fietsen naar de noordkant van het eiland. We gaan naar

het Groene Strand bij West-Terschelling, maar stoppen al bij Eldorado ten westen van West aan Zee omdat op dat moment een melding komt dat de eerste Buizerds al boven Hee vliegen. Een blik omhoog levert direct onze eerste (drie) Buizerds op. We lopen tien meter het duin in en leggen teller, foto toestel en telescoop klaar voor – hopelijk – een geweldige middag. We kijken naar het westen waar de eerste golf Buizerds aankomt die de oversteek naar Terschelling heeft gemaakt. De groep is ruim 30 vogels groot en vliegt rustig richting oost. Ik geef de waarneming door op Whatsapp, het is de eerste van ruim 50 berichten over deze invasie die door de aanwezige vogelaars (eilanders en toeris-

gezien?” Het gebeurt geregeld er twee of drie bellen Buizerds hangen die onze kant op komen. De eerste paar honderd vogels vliegen vooral ten zuiden van ons, daarna gaat het merendeel ten noorden van ons over de duinen. De vogels volgen steeds hetzelfde patroon: ten westen van ons cirkelen ze in een thermiekbel omhoog en glijden dan een stuk richting oost waar het patroon zich herhaalt. Soms is het cirkelen boven ons en kunnen we de vogels mooi zien. Als de eerste Buizerd een nieuwe thermiekbel heeft gevonden, sluiten andere aan en groeit de groep razendsnel tot soms 50+ vogels. Het is een geweldige middag, in 2½ uur staan we geregeld met open mond naar de wolven Buizerds te kijken die rich-

Fig. 1

ten) met elkaar worden gedeeld. We staan op een goede plek omdat we over de bossen van West-Terschelling kunnen kijken en daar boven de Buizerds al zien aankomen. Als ik enthousiast de volgende wolk vogels meld die midden boven het bos cirkelen, reageert mijn echtgenote met “Heb je de groep rechts boven het bos al

ting oost vliegen. Om 16.45 uur zit het erop en staan 931 Buizerds op de teller! Twee derde hiervan (618 ex) is in het eerste uur voorbijgekomen, met de laatste groep van 30+ vogels om 16.35 uur. Tijdens de telling vliegen en horen we nauwelijks andere vogels. Dat gebeurt vrijwel alleen als er even geen Buizerds vliegen en

we Gaaien, Graspiepers en Spreeuwen zien. Een lokale Buizerd roept luid als er geen soortgenoten overvliegen, maar is heel stil als dat wel zo is. Omdat we vlakbij een fietspad staan, stoppen geregeld mensen om te vragen waarnaar we kijken. Even met je hand omhoog wijzen, zegt genoeg. Het levert leuke reacties/gesprekken op zoals die van een vrouw die vanaf Oosterend komt fietsen en op verschillende plekken mensen zag staan die naar de lucht keken. Nog beduusd van deze onwerkelijke gebeurtenis fietsen we naar de bakker op Formerum waar we twee gebakjes halen om deze unieke waarneming te vieren. Door de polder rijden we naar terug naar Oosterend en zien daar nog twee Buizerds, de laatste van een geweldige dag.

Zoals gemeld worden er veel berichten via Whatsapp gedeeld door vogelaars die op verschillende plekken het prachtige spektakel volgen. In figuur 1 staan de telpunten met daarbij de getelde aantallen, de gege-

vens zijn afkomstig van www.waarneming.nl.

De tocht van de Buizerds over Noord-Nederland is goed te reconstrueren op basis van de gegevens op voornoemde website. De oorzaak van deze bijzondere waarneming ligt zeer waarschijnlijk in de aanhoudende (noord)oostenwind in de voorgaande dagen waardoor de vogels afgedreven zijn en boven zee uitkwamen. Ter hoogte van de kop van Noord-Holland zijn ze naar de kust gevlogen om vandaar op zaterdagochtend in (noord)oostelijke richting verder te vliegen en zo vogelaars op achtereenvolgens Texel, Vlieland, Terschelling en Ameland te verblijden. Boven Ameland zijn de Buizerds in zuidoostelijke richting verder gevlogen, zijn de Waddenzee overgestoken en ten westen van Lauwersoog het vasteland opgevlogen. Een waarnemer op Schiermonnikoog telde door zijn telescoop bijna 1200 vogels waarvan er geen een boven het eiland vloog (zie *figuur 2 hieronder*).

ZEEWIER ALS METHAANREMMER?

Gelezen in Wageningen

World- Methaan is een sterk broeikasgas dat koeien uitademden. Eén van de mogelijke manieren om methaanuitstoot door koeien te beperken is door de dieren het zeewier *Asparagopsis taxiformis* te voeren. Deze zeewiersoort bevat hoge concentraties bromoform, een stof die de vorming van methaan in de pens van de koe tegengaat. Uit onderzoek van Wageningen University & Research (WUR) blijkt dat bromoform vervolgens in de melk en de urine van de koe terecht kan komen.

“Bromoform remt de vorming van methaan in de pens van de koe. Echter, het is ook toxisch.”, zegt Wouter Muizelaar, onderzoeker bij Wageningen Livestock Research. Eerder onderzoek bracht het zeewier *A. taxiformis* in verband met penswand-beschadigingen bij schapen. “Daarom wilden we weten welk effect *A. taxiformis* bij koeien heeft. Komt bromoform terecht in de melk, urine, mest of dierlijk weefsel?

Waar blijft het?

Uit dit onderzoek blijkt dat bromoform uit *A. taxiformis* in melk en urine terecht kan komen. Reden om nog eens te heroverwegen of het wel zo wenselijk is om deze zeewiersoort aan koeien te voeren.”

Langetermijneffect onbekend

Van 2 van de 12 koeien werd de penswand onderzocht, en dat bracht net als

bij schapen afwijkingen en tekenen van ontstekingen aan het licht. Dat maakt Muizelaar bezorgd: “Bromoform is in pure vorm schadelijk voor de gezondheid. Dat heeft eerder onderzoek al wel aangetoond. Er zijn niet voor niets maxima gesteld aan de hoeveelheid bromoform die drinkwater mag bevatten. Voor voedingswaren zijn die maxima er niet. Dat de stof nu ook in de melk terug te vinden is, is extra zorgelijk. Voedselveiligheid moet natuurlijk altijd boven elke vorm van twijfel verheven zijn.” De onderzoeker benadrukt daarom dat er op dit moment geen melk met daarin bromoform in de supermarkt ligt. De melk uit dit onderzoek is vernietigd.

1648 Pur Sang

Oosterburen 23
8891 GH Midland
Terschelling

0562 - 448090
www.1648pursang.nl
info@1648pursang.nl

Natuurvoeding,
biologische groenten,
fruit en natuurlijke
lichaamsverzorging.

Ook hebben wij een ruime keuze
in Terschellinger kazen, honing,
eilander lekkernijen en
waddendelicatessen.

Nieuw! Toko 10

Vergaap je aan de
vele producten uit
verschillende
Aziatische landen.

*De specifieke smaak van
Terschellinger Boerenkaas*

Terschellinger boerderijzuivel is alleen verkrijgbaar bij de

PIETER PEIT'S HOEVE

Lies 24a Terschelling
Telefoon 0562 448501
www.pieterpeitshoeve.nl